

Voorjaarsnota 2022

Aan de orde is de voortzetting van het **debat** over de **Voorjaarsnota 2022**.

De **voorzitter**:

Aan de orde is het vervolg van het debat over de Voorjaarsnota 2022. Ik geef het woord aan de heer Pieter Heerma van het CDA.

De heer **Pieter Heerma** (CDA):

Mevrouw de voorzitter. Tijdens het debat over de regeringsverklaring in januari sprak ik over de veranderende tijdgeest en hoe het huidige regeerakkoord daarmee een spiegel is voor het regeerakkoord van het eerste paarse kabinet. Die veranderende tijdgeest kent een nieuw verhaal, een verhaal voor een tijd voorbij de individualisering. Heel veel mensen in dit land voelen intrinsiek dat het anders moet. Het verlangen naar een Nederland dat wat minder gejaagd is, wat meer saamhorig, minder ik, meer wij. Meer samen betekent ook minder alleen. We leven daarbij in een tijd van grote uitdagingen, waarbij het geloof in de neoliberale belofte dat we allemaal beter af zouden zijn als we ieder voor onszelf zo veel mogelijk ons eigen belang zouden najagen, inmiddels wel is gedoofd. Ieder voor zich en de Staat voor ons allen werkt niet.

De eenzaamheid van nu is ook het gevoel er alleen voor te staan in een wereld met steeds grotere uitdagingen, een tekort aan woningen, sterk stijgende prijzen en groeiende ongelijkheid. Het paasweekende op Schiphol bracht deze tweedeling in beeld. Enerzijds waren mensen heel erg boos, lang wachtend in een rij. Maar anderzijds was er het besef dat ze boos zijn omdat er te weinig mensen zijn die voor een mager loon die bagage willen afhandelen, en een luchthaven die moet erkennen dat men er weinig aan kan doen omdat de bagageafhandeling is uitbesteed vanwege efficiencyredenen.

In het huidige coalitieakkoord worden belangrijke stappen gezet richting een beter Nederland. Om een aantal voorbeelden te noemen: de terugkeer van het volkshuisvestingsbeleid, het afschaffen van het leenstelsel en de hervorming van de arbeidsmarkt. Papier is geduldig. Dat geldt ook voor een coalitieakkoord. De inkt is nog nauwelijks droog en toch bespreken we hier nu, na een halfjaar, grote veranderingen, grote aanpassingen, die in de eerste helft van het jaar na het sluiten van het coalitieakkoord nodig zijn gebleken. We herstellen de koppeling van de AOW aan het minimumloon. We verhogen het minimumloon eerder dan was voorzien en we gaan fors extra investeren in Defensie. Dat gaat om heel veel geld. De noodzaak van deze aanpassingen spreekt echter voor zich. De oorlog in Oekraïne, een oorlog op het Europese continent, heeft de geopolitieke werkelijkheid totaal omgegooid. Dat heeft de noodzaak aangetoond dat Europa geopolitiek volwassen moet worden. Daarom is er in dit huis denk ik ook brede steun voor het feit dat er fors extra wordt geïnvesteerd in Defensie, boven op de miljarden die al voorzien waren in het coalitieakkoord.

Ook de gevolgen van de oorlog voor inflatie en energieprijzen, naast de gerechtelijke uitspraken ten behoeve van box

3, noopten om terug te gaan naar de tekentafel, bovenop de in januari al geconstateerde achterblijvende koopkrachtcijfers voor ouderen met alleen AOW.

In oktober en maart waren er al miljarden uitgetrokken voor compensatiemaatregelen voor koopkracht en energieprijzen. De vraag of dat wel voldoende is, is zeer terecht. Die moeten we vandaag gezamenlijk onder ogen zien. Dat gebeurt hier in het debat ook. Bij de zorgwekkende cijfers die vorige week van het CPB kwamen, en dan zeker in het zwarte scenario, is oprecht de vraag of alles wat we al gedaan hebben, en dat is veel, nog wel voldoende is.

Ik eindigde voor de schorsing met een vraag aan collega Kuiken, die volgt op voorstellen die PvdA en GroenLinks hebben gedaan om een solidariteitsheffing in te stellen, een bijdrage voor bedrijven die overwinsten maken dankzij de oorlog in Oekraïne en de hoge energie- en brandstofprijzen. Mijn fractie vindt dit een heel sympathiek idee. Het CDA heeft in de coronatijd zelf ook voorstellen gedaan om een dergelijke solidariteitsheffing in te stellen voor bedrijven die toen veel geld verdienden. Mijn collega Amhaouch heeft daar toen een motie over ingediend. Daarop kwam het antwoord van het kabinet, volgens mij van toenmalig staatssecretaris Vijlbrief, dat dit niet kon. Uiteindelijk hebben we er in het coalitieakkoord voor gekozen om de Vpb te verhogen.

Tegelijkertijd gebeurt dit in andere landen wel. Dat is hier in het debat al door verschillende partijen ingebracht. Daarom toch de vraag of nog steeds geldt dat dit niet zou kunnen. Of zou het misschien toch kunnen? De gedachte om de solidariteitsheffing in te zetten om een koopkrachtgemoetkoming te geven aan juist lage en middeninkomens in deze tijd van gierende inflatie en stijgende energieprijzen vindt mijn fractie een sympathiek en goed idee dat serieus bekeken moet worden. Mijn vraag aan het kabinet is daarom: wil het kabinet hier nogmaals serieus naar kijken, en dan niet alleen naar de vraag of dit mogelijk is, maar ook hoe snel dit zou kunnen? Is dit snel uitvoerbaar, en mogelijk dit jaar al?

De heer **Wilders** (PVV):

Ik geloof dat het goed nieuws is voor de Partij van de Arbeid en GroenLinks en voor hun steun voor de Voorjaarsnota dat u uw best doet om dit voorstel het te laten halen. Overigens zullen ook heel veel mensen blij zijn met die €500, hoor. Absoluut. Ik hoop dat het voorstel het haalt, want het is een goed voorstel. Mensen zijn daarmee geholpen. Maar zelfs als het het haalt, is dat bij lange na niet genoeg. Kijk naar de financiële problemen die mensen nu hebben. Ik heb daar een aantal voorbeelden van genoemd. Natuurlijk kun je met €500 een hoop doen, maar er is veel meer nodig dan dat. Mensen hebben problemen met hun energierekening, hun ziektekostenverzekering en hun medicijnen. Als je als kleine zelfstandige nog een auto hebt, kun je het moeilijk trekken met je benzine- of dieseltank. Ik zou u willen vragen daarop te reflecteren. Nogmaals, het is mooi als u in ruil voor de steun van genoemde partijen voor de Voorjaarsnota iets doet voor de mensen thuis. Het zal die mensen verder worst zijn waarom u dat doet, als ze dat geld maar krijgen. Prachtig, maar bent u het met mij eens dat dat bij lange na niet genoeg is om de problemen van heel veel mensen om de maand door te komen op te lossen, niet alleen aan de onderkant, maar ook mensen die werken, en soms tweeverdieners?

De heer **Pieter Heerma** (CDA):

Laat ik beginnen met wat ik in mijn bijdrage en straks bij interruptie al eerder heb gezegd: er is echt al heel veel gedaan. We starten niet bij nul. Sommige maatregelen gaan nog in. In oktober is er 3 miljard uitgetrokken voor koopkrachtcompensatie. In maart is nog een keer 3 miljard uitgetrokken. We hebben bij de Voorjaarsnota, amper een maand geleden, de minimumloonverhoging naar voren gehaald, de koppeling met de AOW hersteld en de reiskostenvergoeding gaat omhoog. Collega Paternotte haalde de btw op energie aan. Die gaat volgens mij per 1 juli naar beneden. Er is heel veel gedaan. Tegelijkertijd is de vraag die de heer Wilders stelt terecht: is het niet te weinig? Daarom heb ik naar aanleiding van de voorstellen gezegd dat we mogelijk nog een stap moeten zetten. Ik sta sympathiek tegenover dit voorstel, dat ook enige consequenties kent, omdat we het eerder zelf ook voorgesteld hebben.

Daarnaast staat in de Voorjaarsnota dat het kabinet in augustus gaat kijken naar de verhouding tussen het belastingen van vermogen en het belastingen van arbeid. Dat is een beweging waar wij als CDA een groot voorstander van zijn. Dat kan juist voor de lagere middenklassen waar de heer Wilders over spreekt niet alleen nu, incidenteel, maar ook structureel heel veel betekenen. Daarom stopt de discussie hierover niet vandaag, maar zal die ook deze zomer doorgaan.

De **voorzitter**:

Meneer Wilders, uw laatste vraag.

De heer **Wilders** (PVV):

Ik weet niet waarom dit mijn laatste vraag is. Volgens mij is dit mijn tweede vraag.

De **voorzitter**:

Wij hebben met elkaar afgesproken: in totaal zes vragen aan de collega's. En we hebben afgesproken dat we richting kabinet, als de interrupties kort zijn ...

De heer **Wilders** (PVV):

Dit is mijn zesde al?

De **voorzitter**:

Zeker.

De heer **Wilders** (PVV):

Oké. Dan is dit mijn laatste vraag. U heeft het over een aantal dingen die gedaan zijn. Mevrouw Kuiken sprak er net ook al even over. Als u kijkt naar wat u voor de AOW doet, dan is dat een gigantische sigaar uit eigen doos. Ik meen dat die maatregel 2,3 miljard kost en dat u die voor 1,6 miljard of 1,7 miljard — dus voor twee derde — gewoon betaalt via het niet laten doorgaan van de ouderenkorting en meer van dat soort grappen, dus dat is een dikke sigaar uit eigen doos. Ik blijf erbij dat u aan Nederland niet kunt uitleggen dat u tientallen miljarden besteedt aan zaken als asielzoekers en aan klimaat en stikstof — zaken waarover we van mening mogen verschillen — terwijl u aan de mensen in Nederland 6 miljard besteedt. Misschien, als het

amendement van de collega's van GroenLinks en PvdA het haalt, komt er nog 2,5 miljard bij. Dan heeft u 8,5 miljard voor de mensen in Nederland, terwijl u honderden miljarden uitgeeft of gereserveerd heeft voor klimaat, stikstof, immigratie en asiel. Dat zijn geen verhoudingen.

Ik houd u voor: wat is belangrijker? Dat we nu wat extra doen aan stikstof — wat u wilt doen — of dat mensen hun medicijnen kunnen krijgen? Dat mensen niet met een sjaal in bed hoeven te liggen, maar gewoon de verwarming aan kunnen zetten. Wat is belangrijker? Politiek is kiezen. Het is prioriteiten stellen. U moet nu kiezen voor de portemonnee van de mensen en die ideologische discussies een andere keer voeren.

De heer **Pieter Heerma** (CDA):

Volgens mij hebben we in dit huis jarenlang te weinig ideologische discussies gevoerd, dus daar ben ik het sowieso niet mee eens. Ik ben erg voor ideologische discussies, want die liggen aan de basis van de keuzes die wij maken. De voorstelling van zaken die de heer Wilders schetst, is niet helemaal terecht. De 6 miljard die ik aanhaalde, zijn twee maatregelen die al genomen zijn in oktober en maart, specifiek om iets te doen aan de koopkracht vanwege de stijgende prijzen. In de Voorjaarsnota, die ik erbij haalde, vinden er structureel nog verschuivingen plaats, waardoor de mensen die het breed hebben, mensen die vermogen hebben en bedrijven die winst maken meer belasting gaan betalen. Dat geld gaan we gebruiken om het minimumloon sneller te verhogen en om de koppeling met de AOW te herstellen. Inderdaad zijn er keuzes gemaakt wat betreft de wijze waarop dat gedekt kan worden, maar er komen honderden miljoenen bij. Dat volgt uit de discussie die wij in januari hadden, omdat wij iets extra wilden doen voor de koopkracht van ouderen die het niet breed hebben. Dat was niet bedoeld voor mensen die heel veel geld hebben. Het probleem van de ouderenkorting zoals die er lag, was dat die juist niet voor de AOW'ers zonder aanvullend pensioen gold. Dat was een punt dat de heer Klaver en mevrouw Marijnissen in dat debat nadrukkelijk maakten. Daar zijn keuzes in gemaakt. Je kunt in de tabellen ook zien dat juist die groepen die het het krapst hebben, er het meest op vooruitgaan.

De **voorzitter**:

Meneer Wilders, heel kort.

De heer **Wilders** (PVV):

Ik heb het over dit jaar. Ik heb het niet over alles wat u nu zegt over het minimumloon, de koppeling en de AOW, los van de sigaar uit eigen doos. Dat is allemaal 2023. Ik heb het over dit jaar. De mensen hebben nú problemen met het betalen van de energierekening en de boodschappen bij de Aldi of Albert Heijn, of waar ze ook komen. Ze hebben nú problemen om rond te komen. Alles wat u net noemde, is allemaal volgend jaar. U moet het nú doen.

De heer **Pieter Heerma** (CDA):

Wat de heer Wilders hier zegt, is sowieso niet waar. Verschillende van de maatregelen die ik aanhaal, zijn vorig jaar en dit jaar ingegaan. Ik noemde al dat er op 1 juli nog zaken ingaan. Daarnaast geldt dat we daarbovenop maatregelen

nemen die per 1 januari ingaan en structureel van karakter zijn, die volgen uit de discussie die we hier in dit huis gehad hebben. Dan kan de heer Wilders nog steeds zeggen dat het niet genoeg is — dat doen meer partijen — maar de voorstelling die de heer Wilders geeft, is gewoon niet waar.

De voorzitter:

U vervolgt uw betoog.

De heer Pieter Heerma (CDA):

Overigens geldt altijd: politiek is keuzes maken in schaarste. Dat is niet makkelijk. Dat zei mevrouw Hermans daarstraks ook al. Verantwoordelijkheid dragen is altijd ingewikkelder dan het niet dragen van verantwoordelijkheid.

Ik wil mijn bijdrage afronden, voorzitter. Ik ben begonnen met te praten over de behoefte aan het nieuwe verhaal: een verhaal van minder ik en meer wij. Want het antwoord op de grote onzekerheden van de tijd waarin we leven, is herstel van vertrouwen. Dat vraagt om solidariteit en om een samenleving die is gebouwd op waarden als empathie en wederkerigheid. Wat er 30 jaar lang is ingesleten, veranderen we niet met één druk op de knop. Dat vraagt om inzet, overtuiging en volharding. Dat zijn we aan elkaar verplicht, omdat we samen Nederland vormen.

De voorzitter:

Dank u wel. Dan geef ik het woord aan de heer Klaver, GroenLinks.

De heer Klaver (GroenLinks):

Voorzitter, dank. 24 februari 2022: het moment dat de wereld voorgoed veranderde. Ik kan me nog goed herinneren dat we hier stonden voor de regeringsverklaring en dat ik mijn bijdrage begon met: op dit moment is er een troepenopbouw buiten Oekraïne gaande. Als Poetin echt binnenvalt, hoe anders ziet de wereld er dan uit? Dan hebben we een heel ander gesprek. Dat gesprek hebben we al een aantal keren met elkaar gevoerd en dat voeren we vandaag weer.

Voorzitter. De wereld is veranderd. De wereld is minder stabiel en minder veilig geworden. Ik wil het graag hebben over een drietal aspecten. Het is aan ons om Nederland door deze woelige tijden te loodsen op weg naar een nieuwe tijd. Dat moeten we doen in Nederland, binnen de Europese Unie en in de wereld. Het vraagt om nieuwe stabiliteit. Het begint met het afscheid nemen van oude gedachten, bijvoorbeeld de gedachte die bij mijn partij heerste dat we misschien wel met minder defensie-uitgaven zouden kunnen doen. Maar ook de gedachte die bij partijen aan de rechterkant leefde dat het helemaal niet zo erg is dat je afhankelijk bent van het gas van Poetin en dat je moet investeren in gaspijpleidingen vanuit Rusland. Dit vraagt om een nieuwe realiteit. Ik ben blij dat we die weg met elkaar inslaan.

Het is daarom belangrijk dat we meer doen voor de aanpak van klimaatverandering en niet minder. In dat licht vind ik het ook echt onvoorstelbaar dat er geld uit de klimaatfondsen wordt gehaald. Je kunt zeggen dat het niet om zo heel veel geld gaat, maar het gaat om het principe. Het is een

opgave voor de langere termijn. Als je daar bij de eerste de beste tegenvaller geld uithaalt, is dat het verkeerde signaal.

Voorzitter. Terwijl wij hier met elkaar vergaderen en het hebben over Nederland — daar kom ik zo meteen uitgebreid over te spreken — wil ik uitzoomen op wat er in Europa gebeurt. In het gesprek met de minister van Financiën en de minister-president stelde ik als een van de zaken de oplopende spreads aan de orde. Toen werd er gezegd dat het met de rentestanden in Noord- en Zuid-Europa nogal meeviel. Maar vandaag, terwijl we hier staan, wordt er door de ECB vergaderd. Dit is een groot gevaar voor onze stabiliteit. Iedereen denkt misschien dat de oplopende prijzen en wat in Oekraïne gebeurt al moeilijk te managen is, maar als het misgaat in het zuiden van Europa dan hebben we gewoon een volgende eurocrisis. Ik wil van het kabinet weten op welke wijze we ons daarop voorbereiden. Is het instrumentarium dat in de vorige crisis is ontwikkeld, voldoende om een volgende crisis het hoofd te bieden? Want regeren is vooruitzien; we moeten verder vooruitkijken. De antwoorden die ik daarop de vorige keren kreeg, waren onbevredigend.

Dan de stabiliteit in Nederland. De prijzen lopen op. Nederland wordt collectief armer. Daarom is het onmogelijk om iedereen te compenseren. We kunnen niet zorgen voor een evenwichtig koopkrachtbeeld voor iedereen. Dat gaat niet gebeuren. Het is eerlijk om dat als politicus te zeggen. Maar voor wie we alles op alles moeten zetten, zijn die miljoen mensen waarover het CPB het heeft, die nu al niet kunnen rondkomen en die straks echt door het ijs zakken. We kunnen niet tot volgend jaar wachten met stappen zetten. Dat is mijn grote bezwaar in dit debat. Ik snap dat er in augustus opnieuw wordt gekeken, ik snap dat we voor 2023 nieuwe maatregelen nemen, maar je moet meer doen.

Mijn fractie heeft hier dit voorjaar, samen met de Partij van de Arbeid, al voorstellen voor gedaan. Ook nu leggen we weer hele concrete voorstellen op tafel. Wij denken dat het verhogen van de zorgtoeslag, dus het geven van een extra toeslag aan die mensen, de beste en de snelste en de meest gerichte manier is om ervoor te zorgen dat ze er in ieder geval iets bij krijgen. Daarmee zijn niet alle problemen opgelost, maar daarmee kunnen we ze wel helpen. Ik vind dat er te weinig is gedaan. Ik zeg niet dat er niks is gebeurd, maar ik vind dat er te weinig is gedaan. Het minimumloon had gewoon op 1 juli verhoogd kunnen worden. Sterker nog, dat gebeurt. De minister van Sociale Zaken heeft het besluit genomen, zoals ze ieder jaar doet, om het minimumloon te indexeren. Het was een politieke keuze om dat met meer te doen dan wat standaard is. Die keuze is niet gemaakt door dit kabinet. Daar is niet op gedruwd door deze coalitie. Dat is een gemiste kans en daarom moeten we meer doen.

Ik ben wel blij — dat zie ik ook echt — dat er een uitgestoken hand is als het gaat om de solidariteitsheffing die de Partij van de Arbeid en GroenLinks hebben voorgesteld. Daar ben ik blij mee en die moet er komen. Die kan er pas volgend jaar komen. Daar zullen we dus op Prinsjesdag over verder moeten spreken. Maar ik bemerk dat er hier een meerderheid is die daar wel voor voelt. Ik wil wel meegeven dat we eigenlijk al weten wat er wel en niet kan. Als we die heffing heel gericht willen maken, op één winstmakende sector gericht en heel specifiek, dan denk ik dat de staatssecretaris van Fiscale Zaken gek wordt en zijn ambtenaren

ook. Dus je zult per definitie iets moeten kiezen wat breder gaat.

Daarbij kun je misschien denken aan een tijdelijk nog forsere verhoging van de Vpb, zoals ook het CDA in zijn verkiezingsprogramma had staan. Dat is wat de Partij van de Arbeid en GroenLinks voorstellen. Dat is een manier om ervoor te zorgen dat de 5% meest winstgevende bedrijven — dus niet iedereen, maar alleen de 5% meest winstgevende bedrijven — een extra bijdrage gaan betalen. Ik vind dat we die stap moeten zetten.

Voorzitter. Stabiliteit in Europa. Stabiliteit in Nederland, ervoor zorgen dat de mensen die hier wonen en die nu niet kunnen rondkomen, dat wel kunnen, is belangrijk. Het conflict met Oekraïne gaat namelijk nog heel lang duren en we moeten het draagvlak in de Nederlandse samenleving behouden. Maar we moeten ook verder kijken. Het is goed dat er wordt geïnvesteerd in Defensie, want we moeten ervoor zorgen dat we klaar zijn en dat we laten zien aan Poetin dat we niet schrikken, maar dat we een stap vooruit zetten.

Maar de wereld is groter en iedereen zegt dat de geopolitiek terug is. Geopolitiek bestaat uit meer dan investeren in Defensie. In sommige delen van de wereld, kijk naar de Hoorn van Afrika, gaan mensen dood van de honger; iedere 48 seconden sterft er een. Dat zijn bizarre aantallen, en ook dat vraagt om een extra inzet van Nederland. Ik vraag het kabinet: hoe staat het ervoor met alle verplichtingen die Nederland heeft? Zijn wij die allemaal nagekomen? En op welke wijze denkt het kabinet daarin een extra stap te gaan zetten?

Voorzitter, ik rond af. Ik wil meegeven: de wereld is groter dan Nederland. Willen wij de stabiliteit bewaren, dan moeten we ook heel goed kijken wat er op het Afrikaanse continent gebeurt. Ik vind dat dat nu te weinig gebeurt, dat wij ons op de borst kloppen dat er eindelijk wat aan Defensie gebeurt, maar de wereld is groter dan Nederland. Het hier echt veilig maken, betekent ervoor zorgen dat mensen in Nederland het hoofd boven water kunnen houden, dat we meer doen om onze medewereldburgers op het Afrikaanse continent te helpen en dat we hier met elkaar samenwerken.

Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel, meneer Klaver. Dan gaan we luisteren naar de heer Segers, ChristenUnie.

De heer Segers (ChristenUnie):

Mevrouw de voorzitter, het zijn ongekende tijden. In het oostelijk deel van Europa woedt een oorlog. Er staat een land in brand. We zien beelden van gesneuvelde soldaten, gevluchte kinderen, we horen verhalen over onrecht en geweld. Ons eigen land staat er anders voor: geen luchtalarm, geen tanks in de straten, maar toch pakken ook boven Nederland donkere wolken zich samen. In onze samenleving lopen kloven, en die kloven lijken groter te worden. Er is sprake van een afgehaakt Nederland. Toren-hoge energieprijzen hollen de koopkracht van heel gewone mensen met heel gewone salarissen uit. Iedereen voelt dat,

in het bijzonder de 1,2 huishoudens die, als het nóg slechter gaat, in heel zwaar weer komen.

Jongeren vragen zich af of ze nog wel een plek hebben om te wonen, er zijn werkende armen en ouderen dreigen achter te blijven in hun koopkracht. Bedrijven zijn na corona door hun buffers heen en tuinders zuchten onder de hoge energieprijzen. In vissersdorpen liggen schepen ongebruikt aan de kade. Brandstof is te duur om uit te varen en het economische leven ligt er stil, met alle gevolgen voor gezinnen en voor gemeenten. Als we de sombere analyses lezen van economen en van onze centrale bank, dan weet je dat we aan de vooravond van een recessie zouden kunnen staan. Kunnen we in die situatie, in die omstandigheden kloven verkleinen? Houden we een leefbare, verbonden en solidaire samenleving?

Voorzitter. Boven het beginselprogramma van de Christen-Unie staan de woorden "Vrede zoeken, recht doen". Die woorden zouden wat mij betreft centraal moeten staan in de politiek. Dat probeer ik te doen op mijn plek op mijn manier: vrede zoeken en recht doen. Ik denk dat er met het coalitieakkoord en met deze Voorjaarsnota weer een paar stappen zijn gezet naar meer recht en meer vrede.

Dan denk ik ook aan de investeringen in Defensie, die broodnodig zijn in het licht van de huidige geopolitieke ontwikkelingen. Ik denk aan het verhogen van het minimumloon met 7,5% boven op de reguliere verhoging omdat de gemiddelde lonen stijgen. En we koppelen ze aan uitkeringen. In dat licht heb ik een vraag aan de minister van Financiën. Er staat in de Startnota een versnelde versobering van de bijstand, die nog voortvloeit uit een besluit van kabinet-Rutte II. Mag ik ervan uitgaan dat die niet doorgaat? Ik kon dat niet terugvinden in de Voorjaarsnota. Het stond wel in de Startnota. Graag een reactie op dat punt. Maar ik denk ook aan het feit dat we huishoudens met een klein inkomen dit jaar een tegemoetkoming geven van €800. We verlagen tijdelijk de energiebelasting. En ik denk aan het herstel van de koppeling tussen de AOW en het wettelijk minimumloon. Dat was inderdaad een wens van de oppositie, een wens geuit vanuit de oppositie. Daar is naar geluisterd.

Ik denk dat deze maatregelen vrede en recht bevorderen. Is het allemaal genoeg? Zijn de problemen opgelost? Nee, natuurlijk niet. We moeten de waarheid onder ogen zien: collectief worden we armer. Collega Kuiken zei het al. Dat is niet te veranderen. Wij willen geen Russisch gas en Russische olie meer. De broodnodige energietransitie gaat ons geld kosten, maar wat de ChristenUnie betreft is het niet rechtvaardig om dan zware lasten te leggen op de zwakste schouders. Daarom vraag ik het kabinet om, als het in augustus naar de koopkracht kijkt, ook nog naar dit jaar te kijken. Wat kan er nog worden gedaan? Moeten we niet denken aan een solidariteitsheffing? Moeten we die niet in ieder geval mogelijk maken? Collega's hebben het al gevraagd en ik vraag het ook, want in iedere crisis zijn er altijd weer bedrijven die buitensporig rijk worden, terwijl er heel veel mensen verliezen en in de problemen komen. Hoe kunnen we waar de pijn nu extra wordt gevoeld alsnog helpen? Dan denk ik ook aan vissers, maar bijvoorbeeld ook — een heel ander hoofdstuk — aan het in stand houden van ov-voorzieningen. Daarover moet voor 1 juli duidelijkheid zijn bij provincies. Kan het kabinet daarop reageren?

Voorzitter. De oorlog heeft ook wereldwijd gevolgen. Collega Klaver zei het net toen hij wees op de Hoorn van Afrika, waar veel geleden wordt, waar de klappen nog veel harder aankomen. De kosten die de verschillende ministeries gemaakt hebben vanwege de instroom van Oekraïners, worden betaald door Financiën. Denk bijvoorbeeld aan Defensie, dat compensatie krijgt voor de extra brandstof en goederen die het heeft geleverd. Als ik dan zie dat 57 miljoen uit het OS-budget niet vergoed wordt, dan vind ik dat wel pijnlijk. Ik zou de minister van Financiën om een reactie willen vragen. Is zij bereid toe te zeggen dat dit eenmalig is en dat, als de andere departementen in het vervolg hun bonnen mogen inleveren, OS dat ook mag?

Voorzitter. Wat mij betreft is deze Voorjaarsnota geen eindstation. We moeten ons blijven afvragen waar we vrede kunnen vinden en hoe we recht kunnen doen. Wat zijn zaken die in onze samenleving voor verdeeldheid zorgen en hoe kunnen we kloven kleiner maken? Zijn er mensen die zo veel hebben dat mensen die weinig hebben, hen nooit meer in kunnen halen? Waar is het onrecht dat wij recht moeten zetten? Deze tijd vraagt om solidariteit, om het dichten van diepe kloven die onze samenleving in tweeën splijten, met aan beide zijden van de kloof mensen die het gevoel hebben dat hun laatste restje zekerheid op het spel staat. Daarom moeten we blijven werken aan een overheid die naast burgers staat en voor sommigen als een schild zelfs voor hen staat. We moeten blijven werken aan een eerlijker belastingstelsel waarin het loont om te werken en waarin geld dat met geld verdiend wordt, vermogen dus, best wat zwaarder mag worden belast. We moeten alles op alles zetten om ervoor te zorgen dat de bestaanszekerheid voor eenieder in ons land versterkt wordt.

Vrede zoeken, recht doen. Dat is de taak waar we voor staan. Dat is waar wij ons als ChristenUnief fractie sterk voor zullen maken.

Ik dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel, meneer Segers. Ik kijk even waar de heer Van Raan is. Ik denk niet dat hij afziet van zijn termijn. Hij komt eraan. Neem de tijd, zou ik zeggen. Ik geef het woord eerst even aan de heer Baudet. Dan gaat u daarna, meneer Van Raan. O, ik hoor dat de heer Baudet zijn speech nog moet laten printen. Ik zie de heer Eerdmans ook nog niet. Meneer Stoffer, ik doe een beroep op u.

De heer Stoffer (SGP):

Nu moet ik natuurlijk wel even kijken of ik alles heb. Mevrouw Kuiken vraagt waar ik de bijbel heb liggen: die ligt ook nog daar.

Voorzitter. Na corona wordt alles beter. Dat dachten we een paar maanden geleden tenminste. Maar niets is minder waar, want door de oorlog in Oekraïne en de stijgende prijzen van energie en boodschappen holt de koopkracht achteruit. Mensen zeggen tandartsbezoeken af, gaan niet meer naar zwembaden en familiebezoeken schieten erbij in omdat de brandstof veel te duur wordt. De nood is hoog en de toekomst is voor vele mensen onzeker.

Voorzitter. Toen het kabinet bij een rondgang langs alle fracties ook de SGP-vleugel aandeed, hebben we het kabinet drie punten meegegeven. Het eerste was: investeer in gezinnen, in de koopkracht van huishoudens. Het tweede was: investeer in veiligheid, ook in de politie en de aanpak van zedenzaken. En investeer in de regio, in de bereikbaarheid van de regio, de werkgelegenheid en de verkeersveiligheid.

Voorzitter. Laat ik beginnen met de gezinsportemonnee. De SGP maakt zich namelijk grote zorgen over de koopkracht en de gezinsportemonnee, maar gelukkig doen collega's dat ook, hebben we gehoord. De inflatie raakt heel veel gezinnen heel hard, vooral de middeninkomens. Daar zit voor ons het lastige punt. Wat dat betreft is het goed dat het slechte plan om de kinderbijslag te bevriezen van tafel is via de motie-Schalk in de Eerste Kamer. Daarmee hebben we bepaald niet alle problemen opgelost en zijn ze ook niet allemaal weg. Wat ons betreft moet er een extra stap gezet worden. Middeninkomens hebben nauwelijks recht op inkomensondersteuning, maar ze betalen zich ondertussen blauw aan belastingen. Dan hebben we het over zorgpersoneel, docenten op scholen, ondernemers, monteurs. Ze worden ook nog eens heel vaak hard geraakt door stijgende energieprijzen. Maar net deze groep wordt nauwelijks ondersteund.

Het kabinet overweegt om de arbeidskorting verder te verhogen. Daardoor wordt ons stelsel nog ingewikkelder. Daardoor wordt meer werken nog minder lonend door de hogere marginale druk. Minstens zo belangrijk: daardoor wordt de enorme kloof tussen een- en tweeverdieners nog groter. De SGP is van mening dat de inkomstenbelasting verlaagd moet worden door het tarief in de eerste schijf te verlagen. Als SGP willen we gewoon dat de gezinsportemonnee weer centraal komt te staan. Wat ons betreft geen extra kinderopvangtoeslag voor rijke mensen, zoals het kabinet nu voorstelt, maar een hoger kindgebonden budget voor lage en middeninkomens. Uiteraard leveren we daar dekking voor. We zeggen: stop met het plan om de kinderopvang voor rijken nog meer te subsidiëren en schaf de inkomensafhankelijke combinatiekorting volgend jaar af.

Ik heb daar een paar vragen bij. Mijn vraag is: stel nu eens dat dit niet wordt overgenomen, hoe gaat het kabinet de middeninkomens dan ondersteunen? Is het kabinet bereid om de belastingen te verlagen en de afschaffing van de IACK naar voren te halen, zoals wij stellen? Is het kabinet bereid om het kindgebonden budget voor gezinnen te verhogen? Ik overweeg een motie op dit punt.

Voorzitter. De SGP is niet met alle voorstellen in de Voorjaarsnota tevreden. Daar komen wij in het najaar nog verder op terug, maar ik haal er vast één punt uit: de AOW. We hebben daar in de schriftelijke beantwoording wel antwoorden op gekregen, maar hoe de rekening van al die AOW-maatregelen precies komt te liggen, is toch wel een ding. Ik ben ook nog benieuwd — we hebben er wel wat inzicht in gekregen — hoe de stapeling aan voorstellen voor verschillende groepen uitpakt. Ik zou daar graag meer inzicht in willen hebben.

Voorzitter. De SGP strijdt al decennia voor meer geld voor Defensie, vandaar dat ik dat compliment aan de VVD straks ruimschoots maakte. Het kabinet kan investeren in warmtepompen, in cultuur of via het EU-Herstelfonds in Zuid-Europa, maar als we onze veiligheid hier niet op orde heb-

ben, dan ontbreekt het noodzakelijk fundament. Vrede en veiligheid zijn niet vanzelfsprekend. Wat dat betreft is het heel goed dat het kabinet flink in de buidel tast. Ik ben daar echt ongelofelijk blij mee. Ik zeg tegen de collega's: laten we dat niet vergeten. Laten we niet over een paar jaar weer ons vredesdividend incasseren en denken: laat het maar weer wegzakken. Ik zou zeggen: laten we het vastleggen.

De SGP vindt ook dat er ingezet moet worden op meer wijkagenten en op een snellere en betere aanpak van zedenzaken. Het is overigens goed dat het kabinet daar al wel de aandacht voor heeft. Wel heb ik daar de vraag bij hoe het kabinet breder de veiligheidsketen gaat versterken en de samenwerking tussen ketenpartners gaat verbeteren. Hoe zorgt het kabinet ervoor dat aangifte doen van kleinere criminaliteit, zoals woninginbraken, weer zinvol wordt?

Voorzitter. Dan nog een paar onderwerpen vanuit de regio. De kottervisserij zit in zwaar weer. Mede door de torenhoge brandstofprijzen ligt de helft van de kottervloot aan de wal. Omliggende landen gebruiken de ruimte die Brussel biedt voor gerichte steun aan visserijbedrijven. Wij zeggen dat we dit hier in Nederland ook moeten doen. Want anders gaan bedrijven hier kopje onder en zijn ze niet meer in staat om te verduurzamen. We hebben een amendement ingediend om geld te reserveren om de visserij te ondersteunen.

Daarnaast hebben we twee amendementen ingediend om de bereikbaarheid en vitaliteit van de regio's te verbeteren. In de eerste plaats willen we extra budget om het financieringsgat voor verbreding van het sluizencomplex bij Kornwerderzand te verkleinen, want die verbreding versterkt het maritieme cluster en de economische ontwikkeling in het IJsselmeergebied. In de tweede plaats heb ik samen met collega's van de SP en BBB een amendement ingediend om de Westerscheldetunnel al in 2025 tolvrij te maken. Dat is goed voor de sociaal-economische ontwikkeling van Zeeland en in het bijzonder van Zeeuws-Vlaanderen. Beide amendementen worden overigens gedekt uit de 900 miljoen euro die voor de regiodeals beschikbaar is.

Voorzitter. Ik ben door mijn tijd heen. Ik ben erg benieuwd naar de antwoorden en de reactie van het kabinet op mijn plannen. Ik ga ervan uit dat ze eigenlijk allemaal wel ingewilligd worden. Nederland wordt daar een heel stuk beter van.

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dank dat u wat eerder wilde. Ik kijk naar de heer Van Raan van de Partij voor de Dieren.

De heer **Van Raan** (PvdD):

Dank, voorzitter. Dank aan de collega's voor de coulance. Ik moest nog even mijn tekst halen.

Voorzitter. Door het maar te blijven hebben over koopkracht en dempen, verbloemt het kabinet eigenlijk het werkelijke probleem, namelijk de bestaansonzekerheid van hele groepen mensen die niet kunnen voorzien in hun levensbehoeftes, zoals werkenden, ouderen, studenten. Het wordt misschien nog wel het meest cynisch geïllustreerd door nieuwe vrolijk aandoende sites als SecondJob.nl, waar je

snel je tweede armoedebaan kan vinden. Ik sluit me dan ook aan bij wat de collega's van de SP, GroenLinks en de PvdA over deze onderwerpen hebben gezegd. In brede welvaartstermen gesproken: dat gaat dus grotendeels over het belang van het hier en nu. Dat is zeker belangrijk, zeer belangrijk, maar er zijn goede dingen over gezegd. Laat ik me dan focussen op die andere twee zaken van de brede welvaart. Wat doen deze plannen voor toekomstige generaties, het later, en de mensen die niet in Nederland wonen, de leefomgeving elders?

Voorzitter. Het kabinet onttrekt 880 miljoen uit het nieuwe klimaatfonds en 660 miljoen uit het stikstofonds. Dat lijkt misschien logisch, maar het is eigenlijk ongelofelijk. Het risico dat we binnen een paar jaar de 1,5 graad temperatuurstijging overstijgen, is 50%. En we zitten midden in de zesde uitstervingsgolf. Dus ons huis staat in brand, en onze tuin ook. Is de minister van Financiën het met me eens dat je van 1,5 miljard euro enorm veel kan doen en dat het niet niks is wat er nu uit de nieuwe fondsen geplukt wordt? Een duizelingwekkende herprioritering: zo dekte de minister van Financiën zich in.

Voorzitter. De prioriteiten van dit kabinet liggen nu in ieder geval minder bij systeemverandering ten aanzien van armoedebestrijding en de klimaatcrisis. Het kabinet zegt dat de doelen blijven staan. Natuurlijk is de Partij voor de Dieren blij als dezelfde doelen kunnen worden bereikt met minder geld, als het blijkbaar efficiënter kan. Maar dat het efficiënter kan, betekent dus ook dat je meer kan doen met hetzelfde geld. En er is meer nodig. Vanochtend nog richtten 400 wetenschappers zich tegen de gasboringen in de Noordzee. Volgens het kabinet kan hetzelfde bereikt worden met minder geld door de normen bij te stellen en door het beprizen van milieuvervuiling. Laat het kabinet dat dan ook doen en met plannen komen. Betekent normeren dat er eindelijk een klimaatplicht voor bedrijven komt? Maakt besparen daar als een handhaafbare plicht eindelijk deel van uit? Gaat besparen samen met productiebeperkingen? Betekent het beprizen van milieuvervuiling dat de CO₂-heffing voor de industrie wordt uitgebreid naar een CO₂-heffing die van toepassing is op alle CO₂-uitstoot en equivalenten? En betekent het vooral: stoppen met fossiele subsidies, stoppen met het steunen van de doodssrijd van de fossiele industrie, waarbij we miljarden aan fossiele winstmakers als kolenboer RWE betalen, terwijl energiewerkmakers onder de lage-inkomensgroep reëel is?

Voorzitter. Het enige wat de kans van 50% op het overschrijden van de 1,5 graad binnen vijf jaar kan verkleinen, is als er per saldo meer gedaan wordt voor het klimaat. Maar dat zie ik niet terug. Van het snijden in of het herprioriteren van het klimaatgeld gaat een heel slecht signaal uit. Het kabinet is niet bezig met redden wat er te redden valt, maar met uitstellen wat niet uitgesteld kan worden. De minister van Financiën heeft een sleutelpositie in het kabinet. Wat gaat ze doen om te voorkomen dat de rest van het fonds wordt kaalgeplukt? Wanneer gaat ze inzicht geven in de systematiek van het klimaatfonds? Is ze bereid eisen te stellen aan de bestedingsplannen, zodat concrete uitgaven getoetst kunnen worden op een positief effect op het klimaat en op de brede welvaart? Eerst zei de minister van Financiën: u zult begrijpen dat ik geen geloofwaardig onderdeel kan zijn van een kabinet dat geen dramatische en ultieme versnelling inzet van de Nederlandse klimaatpolitiek. Nu stemt ze in met de eerste bezuiniging daarop. Woorden maken wat uit.

Voorzitter. In het Verantwoordingsdebat van vorige week konden de minister-president en de minister van Financiën zich nog niet vinden in de noodzaak van een fundamentele systeemverandering om de crises te lijf te gaan. Het debat van vandaag maakt wat ons betreft duidelijk dat die noodzaak er wel is, op het sociale vlak, op het economische vlak, voor de herverdeling, en op het gebied van klimaat en biodiversiteit, om de brede welvaart voor iedereen in stand te houden. Deze plannen zijn op z'n best weer een pleister. Juist de minister van Financiën zal begrijpen dat het nu twee kanten uit kan gaan. Het is aan haar om de juiste keuzes te maken. Schiet zij terug in de fossiele reflex, of helpt zij het kabinet aan nieuwe, duurzame gewoontes?

Voorzitter, dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel, meneer Van Raan. Dan gaan we luisteren naar de heer Baudet, Forum voor Democratie.

De heer Baudet (FVD):

Voorzitter. Begin april zei Mark Rutte dat Nederlanders iets armer zullen worden. Hij zei "iets". Wat betekent "iets"? Uit een onderzoek van Nibud bleek dat zo'n 63% van de Nederlanders het financieel te krap heeft. 63%. Ze kampen met angsten voor schulden. 59% moet nu al besparen op dagelijkse boodschappen en koopt überhaupt geen kleding meer voor zichzelf of de kinderen. 6% slaat zelfs maaltijden over omdat ze het niet meer kunnen betalen. Momenteel hebben al 500.000 huishoudens betalingsproblemen in Nederland. Als de prijzen van energie en als de vaste lasten zo hoog blijven als nu, dan krijgen 1,2 miljoen huishoudens in de herfst moeite met het betalen van hun vaste lasten en 190.000 van die huishoudens zou binnen drie maanden zelfs helemaal omvallen. Allemaal onderzoeken. De energierekening werd het afgelopen jaar dan ook 136% hoger. De benzineprijs werd 20% hoger en mensen betalen nu gemiddeld 10% meer voor hun boodschappen dan vorig jaar. De huren zijn door het dak gegaan en de gemiddelde prijs van een woning steeg ook nog eens een keer met 14%. Terwijl het kabinet de schuld blijft leggen bij allerlei imaginaire oorzaken zoals de situatie in Oekraïne enzovoorts, is het overduidelijk dat de trend allang eerder werd ingezet en is versterkt door hun eigen keuzes en hun eigen wanbeleid. Daar heeft de situatie in Oekraïne en wat je daar ook maar van denkt, werkelijk helemaal niets mee te maken. Een voorbeeldje: in november 2021, dus ruim vier maanden voordat de situatie in Oekraïne begon, was de inflatie al bijna 5,5% en die is in januari doorgestegen tot 6,5%. Dus dat is allemaal voordat fantastische excuus waar ze nu alles op afschuiven er was. Het heeft er niets mee te maken, het komt door hun eigen wanbeleid en door hun eigen foute politieke keuzes waarvan ik steeds hetzelfde rijtje blijf opsommen. Het rijtje van maatregelen, van geloofsovertuigingen die onze samenleving te gronde helpen. De alsmaar voortgaande immigratie, 100.000 mensen netto per jaar erbij in een van de volste landen op aarde. Als je dan ook nog gelooft dat er een stikstofprobleem is, dan ben je wel ongelofelijk stupide bezig om daar maar mee door te blijven gaan. Alsmaar die mensen hiernaartoe, elk jaar opnieuw, met alle woningnood die we hebben, met alle sociale problemen. Ze gaan er maar mee door.

Twee: de klimaatideeën. Ook al zou je geloven dat de mens daadwerkelijk invloed heeft op het klimaat en dat CO₂

daarbij heel belangrijk voor is, wat hocus pocus is en wat door de wetenschap in de toekomst en door de geschiedenis zal worden beschouwd als een van de grote waanideeën van de 20ste en 21ste eeuw, al zou je dat geloven, dan nog is alles wat we hier doen, wat 1.000 miljard kost, een druppel op een gloeiende plaat, volstrekt verwaarloosbaar op mondiale schaal en stupide geldverkwisting. Maar daar gaat wel al ons geld naartoe. Dat zijn die accijnzen op benzine. Dat betaalt u bij de pomp. Daarom hebben ze het Groninger gasveld gesloten in plaats van de Groningers ruimhartig te compenseren en door te gaan met de boring van het grootste gasveld van Europa.

Ten slotte: het geloof in schaalvergroting. Fusies, samenvoegingen, niet alleen van scholen, ziekenhuizen enzovoorts, wat leidt tot die enorme klevrige laag van bureaucratie in ons land, maar ook van landen. De Europese eenmaking, die moet doorgaan. Alsmaar groter, alsmaar centraler. Meer macht voor de globalisten. En dat betekent natuurlijk ook dat de economieën moeten worden genivelleerd. Aangezien Zuid-Europa een schuldeneconomie heeft en wij via onze pensioengelden een spaareconomie, betekent dat weginfleren. Dát is wat de Europese Centrale Bank de afgelopen twintig jaar heeft gedaan en we zien het nu in de portemonnee. Dit is het: Nederlanders betalen voor de globalistische dromen van de mensen die daar zitten en die daarover fantaseren bij hun Bilderbergconferentie waarover ze geen verantwoording willen afleggen in ons parlement.

Tot slot. Nog een beleidsstuk is erbij gekomen de afgelopen twee jaar, de coronawaanzin. Het hele land twee jaar lang op slot gooien, lockdowns en zomaar ineens via allerlei steunregelingen veel geld op de rekening van mensen zetten. En dan niet snappen dat je aan de ene kant de economie ontwricht en aan de andere kant zoveel geld direct de economie in pompt dat je wel een soort inflatiegolf gaat krijgen. Het is verbijsterend dat men het nog niet ziet. Het grote plaatje, alles wat hier wordt besproken, mist deze grote trend.

Dit moeten we aanpakken en de oplossingen zijn op korte termijn heel simpel. Ik heb een rijtje, dat we ook gaan posen, want ik zie dat ik alweer moet afronden. Schaf de btw op korte termijn af op boodschappen en verlaag die op structurele wijze weer terug van 9% naar 6% en de hoge btw terug van 21% naar 19%. Energiebelasting omlaag, geen Oekraïners in onze woningen zodat de huizenprijzen gaan dalen. En stop met de stikstofwaan zodat Nederlanders weer kunnen ademen, weer kunnen reizen en boeren niet worden weggedrukt uit onze samenleving.

Heel veel goede plannen nog te vertellen in de toekomst, maar ik moet afronden.

Dank u wel voor de aandacht.

De voorzitter:

Dank u wel, meneer Baudet. Dan gaan we luisteren naar de heer Eerdmans, JA21.

De heer **Eerdmans** (JA21):

Goedemiddag voorzitter, collega's, ministers en staatssecretaris. Hoe gaaf is Nederland? Nog steeds is Nederland een van de beste plekken om te leven, denk ik. Maar zijn we nou bezig om dat zo te houden, om dat te verbeteren, of gebeurt het omgekeerde?

Dwang en drang naar onze boeren in plaats van naar de uitgeprocedeerde asielzoekers. Een extreem duur en onhaalbaar klimaatbeleid wordt uitgerold zonder draagvlak, terwijl een asielbeleid met opvang in de regio met draagvlak niet van de grond komt. Vroeger was Schiphol onze veilige haven, was je blij als je na een vakantie weer terugkwam in Nederland. Nu sta je uren in een zwetende, wachtende rij. En in plaats van werken te laten lonen en Nederlandse werklozen te activeren wil het kabinet probleemjongeren uit de Franse banlieues halen om de vacatures in Nederland te vervullen. Tijdens covid gingen we in de achteruit, werd het sociaal-maatschappelijke en economische leven gegijzeld door lockdowns en dichte scholen, in plaats van meer plekken in de ziekenhuizen te creëren, waar mijn collega Nicki Pouw-Verweij zo veel en zo vaak op heeft gewezen. De stikstofcrisis, al het leven rond onze natuurgebieden moet worden opgegeven. De rode draad in dit verhaal is dat die auto of de trein, zo u wilt, in de achteruit staat. Het is te rigide, het beleid is "verstand op nul en de blik op oneindig".

Kortom, het kabinet vertoont neurotisch gedrag. We gaan even verder op de divan. Want als je neurotisch gedrag vertoont, dan heb je last van een nerveuze spanning, van negatieve stemmingen, je lijdt aan schuldgevoelens, onzekerheid, overbezorgdheid en angst. Het gevolg daarvan is compulsief gedrag. Dat betekent anderen jouw schuldgevoelens opleggen, want iederéén moet dit voelen, iedereen moet die pijn lijden. Dat leidt weer tot dwangmatig beleid, zoals het gedwongen opvangen van asielzoekers door gemeentes. Mensen gedwongen van het gas af halen, gedwongen warmtepompen, gedwongen zonnepanelen, gedwongen sluiten van kolencentrales en de boeren gedwongen uitkopen.

Kijk, er is een probleem met dwang: mensen willen het niet. Er is geen begrip voor, het holt onze democratie uit. Ik maak me daar echt met onze fractie grote zorgen over. Nederland is afgelopen twaalf jaar wel langzaam maar zeker weggezakt, overbevolkt geraakt door ongebreidelde immigratie, verstikt door bureaucratie en regels en onbetaalbaar geworden door lastenverzwaring en symboolprojecten, terwijl we tegelijkertijd aan onze kerntaken niet toekomen.

Dan denk ik aan de woningmarkt. Er is geen huis te krijgen, punt. Jongeren wonen uit armoede tot hun 30ste bij papa en mama thuis. 300.000 woningen tekort and counting. Met 1 miljoen nieuwe woningen in tien jaar, maar tegelijkertijd jaarlijks 100.000 immigranten erbij, bouwt dit kabinet dus voornamelijk om de gevolgen van migratie op te vangen en niet om die bestaande woningnood terug te dringen.

Als er al gebouwd wordt, want het land gaat gebukt onder een stikstofdictatuur die dus ook de bouw lamlegt. Maar het hardst hierin worden getroffen de boeren. De boer, en dus onze voedselzekerheid, heeft vorige week met de plannen van minister Van der Wal een ongekende uppercut gekregen. 70 tot 80% stikstofreductie betekent gewoon het

einde van ontelbare prachtige familiebedrijven. Ook hier is er dus weer die irrationele rigiditeit. Ik denk dat er onder andere volgende week een boerenopstand komt naar Den Haag, terwijl de oplossing zo voor de hand ligt. Corrigeer nou die Wet natuurbescherming uit 2015. Kom met een reparatiewet om die kaalslag te voorkomen.

Voorzitter. Onze insteek bij de gespreksronde met de premier en mevrouw Kaag in de Zandkamer alhier was helder. Wij willen de AOW-koppeling ongedaan maken, alle box 3-spaarders en beleggers compenseren, te beginnen met de kleine spaarders, verder investeren in kernenergie, het falende asielbeleid openbreken, wat ons betreft naar het voorbeeld van Denemarken. Er is nu ook interesse vanuit Oostenrijk voor dat Deense model. Dat verspreidt zich dus. We willen snijden in de klimaat- en stikstofondsen en vooral directe koopkrachtverbeteringen voor de middenklasse. Nou, dan komt die Voorjaarsnota en dan zien we dat aan die broodnodige koerswijziging totaal niet tegemoet wordt gekomen. De AOW-koppeling dachten we binnen te hebben. Wat blijkt? Het is in de praktijk voor een groot deel een sigaar uit eigen doos voor de ouderen. Er wordt minuscule een hapje gehaald, zoals de heer Klaver al terecht zei, uit het klimaatfonds, maar het is zo weinig en zo klein, waardoor ook bestolen box 3-spaarders die nu geen bezwaar hebben gemaakt het nakijken hebben.

Voorzitter. Naar koopkrachtverbetering, waar de Rutte- en Kaagtournee oorspronkelijk om begon, kan Nederland dus fluiten. JA21 is altijd bereid om zaken te doen in het belang van Nederland en natuurlijk in dat van onze kiezers. We blijven bereid om om de tafel te gaan om de koers ten goede te wijzigen, maar dan niet in de vorm van een ritueel dansje, zoals ons dat vorige maand is gepresenteerd.

Tot slot, voorzitter, hoe herstel je van een neurose? Ik zie u kijken: dat is een goede vraag. Het is ook een goede vraag.

De voorzitter:

Het verschilt per persoon, denk ik.

De heer **Eerdmans** (JA21):

Het verschilt per persoon, maar als ik deze drie personen bekijk, denk ik dat het wel op hetzelfde neer kan komen, namelijk heel erg goed, al dan niet met hulp, in de spiegel kijken. Dat is vaak een heel beste start. Laat dit debat daar dan toe geleid hebben.

Dank u wel.

De voorzitter:

Er wordt wel meteen een vervolgvraag gesteld.

De heer **Eerdmans** (JA21):

Ik wacht de eerste termijn van het kabinet graag af.

De voorzitter:

Dat kan ik me voorstellen. De heer Stoffer, SGP.

De heer **Stoffer** (SGP):

Dit was een mooi betoog van de heer Eerdmans. Ik hou daar altijd wel van.

De heer **Eerdmans** (JA21):

Dank.

De heer **Stoffer** (SGP):

Ik hou ook altijd van de bijdragen van collega Eppink, vooral als hij het heeft over fiscaal conservatisme. Dan springt mijn hart wel een beetje op. In deze bijdrage hoor ik een aantal wensen, maar die moeten natuurlijk wel betaald worden. Hoe is dat te combineren met fiscaal conservatisme? Daar hoor ik de heer Eerdmans niet over. Zou hij daar misschien iets meer over kunnen zeggen?

De heer **Eerdmans** (JA21):

Dit was geen een-tweetje. Dat zeg ik er eerlijk bij. Dit is een spontane vraag die niet bedoeld is om mij meer spreektijd te krijgen. Dank u wel voor die vraag. Ik zag met afgrijzen meerdere partijen, waaronder het CDA, de solidariteitsheffing ondersteunen. Daar zijn wij faliekant tegen. In tijden van nood moet je bedrijven niet nog zwaarder belasten. Het gaat ons erom dat het geld uit de overheidspot moet komen. We zien twee grote fondsen waar vele miljarden in zijn gelegd, voor stikstof en voor klimaat. Op de begroting staat het komende jaar zelfs 9 miljard op klimaatgebied. Daar zouden wij als eerste naar willen kijken.

De heer **Stoffer** (SGP):

Dat zijn natuurlijk opties, maar ook die fondsen zorgen er uiteindelijk toch voor dat de staatsschuld oploopt. We hebben af en toe nog het idee dat het geld gratis is, maar als we naar de andere kant kijken zien we dat de rentes dadelijk toch wel op beginnen te lopen. Zegt de heer Eerdmans dan ook dat we in structurele begrotingen moeten gaan snijden en de staatsschuld niet, hetzij door fondsen, hetzij door andere uitgaven, maar op moeten laten lopen en door moeten schuiven naar generaties na ons?

De heer **Eerdmans** (JA21):

Liever niet, liever niet. Daarom zeg ik: op de begroting staat volgens mij 9 of 10 miljard in de boeken voor het komende jaar, nog eens boven op het Klimaatfonds van 35 miljard. De keuze is: of je zet het in een klimaat- of stikstoffonds of je kiest voor koopkrachtverbetering. Ik kies liever voor dat laatste. Wij stellen een btw-verlaging en accijnsverlaging voor, omdat ik nou eenmaal vind dat je in tijden van crisis de overheid niet moet laten verdienen aan de mensen op dit punt. We zitten nu in een koopkrachtcrisis; denk ik, in plaats van een klimaatcrisis. En dan komt het: inderdaad, het hemd is nader dan de rok. Wij zullen nu prioriteiten moeten stellen. Ik vind het een hele perverse gedachte om geld weg te halen bij anderen, grote bedrijven, rijke ondernemers, het maakt niet uit, in plaats van het daar weg te halen waar het zit: bij het eigen uitgavenpatroon van de overheid.

De **voorzitter**:

Dank u wel, meneer Eerdmans. Dan gaan we luisteren naar de heer Azarkan, DENK.

De heer **Azarkan** (DENK):

Voorzitter. Het was een klein bericht met toch veel impact op de samenleving: een oudere man van 80 die kaas, brood en ham bij de supermarkt stal. Hij had €17,75 bij elkaar gestolen, niet alleen voor zichzelf, maar ook voor een paar andere bewoners. Ik kom niet rond van de AOW, zei hij. Ik moet dan terugdenken aan de tijd dat wij het ook niet zo breed hadden. Ik dacht dat dit toch in Nederland niet zou mogen voorkomen. Het zal je grootvader zijn of je vader, die uit stelen moet omdat hij te weinig geld heeft om eten van te kopen. Is dat dan toeval dat iemand met een AOW niet rondkomt? Is het de schuld van de oorlog in Oekraïne? Of zou het ook kunnen liggen aan het beleid van de kabinetten-Rutte? Aan het Nederland dat de VVD heeft helpen bouwen?

Ik was laatst in Amsterdam. Ik vind dat sowieso een wat vreemde stad sinds ik erachter ben gekomen dat een parkeerplaats daar meer verdient dan mijn 18-jarige zoon. Ik sprak daar een zzp'er tegen wil en dank, want hij wilde dat niet zijn. Hij bezorgt eten, soms met gevaar voor eigen leven. Sinds kort meldt hij zich wekelijks bij de kansenbank. Dat is een voedselbank voor mensen die net niet gekwalificeerd zijn om naar de voedselbank te mogen. Hij krijgt aardappelen, enkele appels, bloemkool en toiletpapier mee. Hij schaamt zich dood, maar het kan niet anders. Heeft die meneer pech? Is dat de schuld van Poetin? Of zou dat ook een optelsom kunnen zijn van het beleid van Rutte en Kaag?

Voorzitter. Dan het fenomeen "huurnomaden". Ik denk dat weinigen van u dat begrip kennen. Dat zijn mensen die vanwege een scheiding of verlies van werk geen woning kunnen betalen. Ze slapen tijdelijk bij familie op de bank, soms bij vrienden en in de zomer in een onverwarmde stacaravan. Hebben die Nederlanders nou gewoon tegenslag? Komt dat door geopolitieke spanningen wereldwijd? Of zou het ook kunnen dat we de sociale huurwoningen in de afgelopen tien jaar in de uitverkoop hebben gedaan? En zou het kunnen dat er bewust is gestuurd op minder woningen en dat daardoor de schaarste is gecreëerd? Te dure boodschappen, te hoge benzinekosten, te veel stikstof, te weinig woningen en een doorgeslagen flexibilisering van de arbeidsmarkt. Dat is geen pech. Dat is geen toeval. Dat is een optelsom van de keuzes die Rutte in de afgelopen tien jaar heeft gemaakt. Bij elke crisis of ramp vertoont Rutte hetzelfde patroon. Als bestuurder van een auto veroorzaakt hij een ongeluk, stapt vervolgens uit en zegt: wat verschrikkelijk! Hebben jullie het kenteken genoteerd?

Voorzitter. Hij is de langstzittende bestuurder van dit land. Hij is daarmee ook verantwoordelijk voor de staat van dit land. Een crisis legt de verschillen bloot. En slechte leiders gebruiken die vaak als excuus om beloftes niet na te komen. Dat zien we ook in de Voorjaarsnota. Het grote koopkrachtekort als gevolg van de hoge inflatie leidt tot onzekerheid, tot stress, tot armoede en tot wanhoop. Overal zien mensen de prijzen stijgen. Overal zien ze hun koopkracht dalen.

Voorzitter. Met terugwerkende kracht betaalt de samenleving de prijs voor een jaar stilstand tijdens de formatie. Nog

voordat de inkt van het coalitieakkoord droog was, waren de plannen al achterhaald. Sindsdien lopen Rutte en Kaag achter de feiten aan en doen we aan estafettepolitiek. 15 januari ging het over inkomensongelijkheid, waarna het stokje werd overgegeven aan 18 maart. Hoe staat het met de koopkracht, vroegen we toen. Daarna ging het stokje naar vandaag. Ik voorzie dat we het stokje gaan doorgeven aan 19 september.

Voorzitter. Wat zijn de beloftes van het kabinet en de coalitie waard? Wat is er terechtgekomen van de belofte van de leider van de grootste partij hier in deze Kamer? Die zei: ik verwacht een evenwichtige en positieve inkomensontwikkeling en die moet bij de Voorjaarsnota — dat is vandaag — geregeld zijn. Dat was de belofte. Daar kijken Nederlanders naar. Een positieve inkomensontwikkeling betekent niet een koopkrachtdaling van vijf procentpunten.

Mevrouw **Hermans** (VVD):

Ik zeg tegen de heer Azarkan dat ik hier uitspraken over heb gedaan in het debat over de regeringsverklaring, eind januari. Ik heb het over een evenwichtig koopkrachtbeeld gehad. Een maand later brak de oorlog uit in Oekraïne en was er van evenwicht in de wereld totaal geen sprake meer. Het lijkt me gepast om de uitspraak van destijds in die context te plaatsen.

De heer **Azarkan** (DENK):

Ik heb al vroeg geleerd dat 10% is wat er gebeurt en dat je de overige 90% zelf bepaalt. 90% van de impact is wat je zelf gedaan hebt, hoe je ervoor staat, hoe de samenleving ervoor staat. Het zijn keuzes die gemaakt zijn. Die keuzes worden elke dag gemaakt. Ik heb het een aantal sprekers horen zeggen: we zagen al vorig jaar november dat de energieprijzen heel hoog waren. De energieprijzen vandaag de dag staan op een lager niveau dan toen. Ik kan u vertellen dat ikzelf — en met mij vele anderen — in september een energiemaatschappij had, Welkom Energie. Die ging failliet en ook mijn rekening ging omhoog met factor 3. Dat gebeurde daarna tot zes, zeven keer. Het gaat erom of je als land klaar bent om zo'n crisis op te vangen. Ik vind het van leiderschap getuigen als je dan de juiste keuzes maakt.

Voorzitter. Wat doet het met de geloofwaardigheid van de politiek als afspraken niet nagekomen worden? Als het aan DENK ligt, hebben we een hele effectieve manier om inflatie te bestrijden: het verlagen van het btw-tarief. Dat is in 2012 halverwege het jaar van 19% naar 21% gegaan. Dat kan gewoon omlaag. We kunnen ook de verlaging van de energietarieven in 2022 doortrekken naar 2023. Hetzelfde geldt voor accijnsverlagingen, de autobrandstof en de verlaging van het btw-tarief voor elektriciteit en gas.

Voorzitter, tot slot. Een andere manier is het verhogen van de lonen. Is het kabinet bereid om de werkgevers op te roepen om hogere cao-lonen af te spreken en desnoods de wet op de loonvorming in te zetten?

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel, meneer Azarkan. Dan geef ik het woord aan de heer Dassen van Volt.

De heer **Dassen** (Volt):

Dank, voorzitter. Tegen de achtergrond van een gruwelijke oorlog op ons continent, oplopende energieprijzen en onbetaalbaar wordende boodschappen maken steeds meer mensen zich zorgen of ze het einde van de maand wel halen. Volgens het donkerste scenario van de CPB-stresstest gaat het hier mogelijk om 1,2 miljoen huishoudens. Tegelijkertijd groeit de groep mensen die door de megafoon schreeuwt dat we een drastische omslag nodig hebben om binnen de 1,5 graad opwarming te blijven en niet af te koersen op het einde van een leefbare wereld voor de generaties na ons.

Het is aan de overheid om een brug te slaan tussen die twee scenario's, juist nu. Maar we zien een kabinet dat heel veel geld zonder effectiviteit en doelmatigheid heeft uitgegeven. De hogere inkomensgroepen hebben het niet nodig. Investico berekende dat 20% van de maatregelen precies daar landt, terwijl het voor de lage inkomensgroepen te weinig is. Daarom vraag ik aan de minister welke mogelijkheden zij ziet om de lagere inkomensgroepen te compenseren via een inflatietoeslag in de vorm van een verdubbeling van de inkomensafhankelijke zorgtoeslag. Op deze manier kunnen we namelijk 85% van de lagere inkomensgroepen gericht compenseren en daarmee rechtdoen aan de problematiek die de CPB-stresstest schetst. Ik overweeg een amendement op dit punt.

Voorzitter. We moeten compenseren. Dat geld moet ergens vandaan komen. Maar compenseer gericht, voor de mensen die het nodig hebben. Laat het niet ten koste gaan van investeringen die ons land en continent toekomstbestendig maken. Het is dan ook slecht verteerbaar dat er met nog slechts 50% om binnen de 1,5 graad opwarming te blijven, miljarden uit het klimaat- en stikstoffonds worden gehaald. Voor ongerichte compensatie nota bene, en dat tegen een achtergrond waarbij extra geld in KLM wordt gepompt en in de opslag voor vloeibaar gas. Waarom zijn deze fondsen opgericht? Met welk doel? Hoe verhoudt zich dat tot deze onttrekking daaraan?

Voorzitter. Volt maakt zich zorgen over de ontwikkelingen in Europa. De ECB voert nu crisisoverleg over de renteverhogingen. Die zouden er weleens voor kunnen zorgen dat EU-lidstaten minder gaan doen op het gebied van duurzame investeringen, zeker nu we volgens DNB ook nog eens afkoersen op een recessie.

Voorzitter. In dat kader: hoe kijkt het kabinet naar de green golden rule als onderdeel van het Stabieleits- en Groeipact? Daarbij wordt in de staatsschuld duidelijk onderscheid gemaakt tussen conservatieve uitgaven enerzijds en uitgaven die ons continent naar een schone, groene toekomst leiden anderzijds. Wat doet het kabinet tot die tijd in Europees verband, en tegen de achtergrond van de stijgende rente, om de toekomstgerichte investeringen op ons continent op peil te houden?

Voorzitter. Dan compensatie. Welke schouders kunnen helpen? Het is er vandaag al veel over gegaan. Terwijl de ongelijkheid tussen groepen mensen is gegroeid, zien we enorme overwinsten bij bedrijven als gevolg van de pandemie en de huidige energiecrisis. Van links tot rechts hebben politieke partijen in Italië, Spanje en het Verenigd Koninkrijk daarom actie ondernomen om exorbitante winsten rechtvaardig te belasten. In Nederland missen we de wettelijke

basis om ook zo'n wettelijke heffing te kunnen doorvoeren. Bij gebrek aan een Europese mogelijkheid om excessieve overwinsten te belasten hoor ik graag hoe de minister tegen zo'n wettelijke basis aankijkt. Vandaag zullen we met de ChristenUnie een motie indienen om daarvoor een grondslag te creëren in het Belastingplan 2023, juist ook opdat we in toekomstige crises goed uitgerust zijn en deze mogelijkheden hebben.

Daarnaast heeft Volt zes weken geleden vragen gesteld aan het kabinet om uit te zoeken of en hoe een eventuele windfall tax mogelijk zou zijn. Daar hebben we nog geen reactie op gekregen. Die vragen zijn nog niet beantwoord. Ik ben benieuwd of de minister die vragen nu zou kunnen beantwoorden. Een eerdere motie van meneer Van Raan en mijzelf over een solidariteitsheffing haalde het niet. Gezien de discussies die er vandaag zijn, heb ik echter goede hoop dat er wel wat mogelijk is.

Voorzitter. Dan kom ik bij mijn laatste punt. De politiek bereikt op veel grote vraagstukken maar niet de gewenste resultaten. Denk aan een toekomstbestendige arbeidsmarkt en zorgstelsel. Laten we daarvoor ook de ideerijkdom in onze samenleving gebruiken, met burgerberaden, om zo effectieve en kostenbesparende doorbraken te forceren. Naar Schots voorbeeld zou Volt zo snel mogelijk een eerste landelijke pilot willen starten. Het zou dan maximaal gaan om 2 miljoen euro met goede vergoedingen voor deelnemers en een goede publiekscampagne. Ik hoor graag in een reactie van de minister hoe zij hiernaar kijkt en welke mogelijkheden zij ziet om hiervoor geld vrij te maken.

Voorzitter, ik rond af. Om gezamenlijk vooruit te komen, moeten we gebruikmaken van de ideerijkdom van de samenleving. Laten we actie ondernemen om de kwetsbare groepen mee te nemen en de grondslagen te leggen om in toekomstige crises rechtvaardig te kunnen herverdelen. Juist in tijden van crisis en onzekerheid is de mate van solidariteit en rechtvaardigheid binnen een samenleving een teken van kracht om grote veranderingen te kunnen ondergaan.

Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel. Ik geef het woord aan mevrouw Den Haan van de Fractie Den Haan. Gaat uw gang.

Mevrouw Den Haan (Fractie Den Haan):

Dank u wel, voorzitter. In de inleiding op de Voorjaarsnota staat: "Het kabinet werkt aan een duurzaam, welvarend land voor huidige en toekomstige generaties, waarin alle inwoners naar vermogen mee kunnen doen." Dat is het enige goede uitgangspunt.

Voorzitter. Ik heb al eerder aangegeven dat, juist om iedereen mee te kunnen laten doen, demografische ontwikkelingen van groot belang zijn voor beleidsontwikkeling en beleidsuitvoering. Het aantal senioren groeit snel en de impact van de vergrijzing op bijvoorbeeld pensioenen, zorg en wonen is groot. Daarom zou dat voor de coalitie een speerpunt moeten zijn. Neem de crisis op de woningmarkt. Al jaren geleden hebben we die zien aankomen. Helaas is er niet tijdig geanticipeerd. Gevolg: een verstopte woning-

markt en een tekort aan kleinschalige geclusterde woonvormen, woningen voor kleine huishoudens en verpleegplekken. Een positief punt is dat dit kabinet ziet dat er geïnvesteerd moet worden in ouderenhuisvesting, maar de voornemens om hierop in te zetten zijn financieel marginaal. Ouderenhuisvesting is als laatste opgenomen in de woonplannen. Ik zou het kabinet dan ook willen vragen om de woonplannen met betrekking tot ouderen naar voren te halen en binnen de budgettaire kaders meer passende en betaalbare woningen voor ouderen te bouwen, zodat de doorstroom ten gunste van starters en gezinnen op gang kan komen.

Een ander onderwerp dat de gemoederen zeer bezig heeft gehouden, en dat de gemoederen nog steeds bezighoudt, en terecht, is de koopkracht van ouderen. Steeds meer ouderen hebben moeite om het financiële hoofd boven water te houden. Daarnaast doet het ook iets met mensen om keer op keer qua koopkracht de vergeten groep te zijn. Ik ben blij dat het kabinet heeft geluisterd naar de luide roep om de eenmalige ontkoppeling van de AOW en het wettelijk minimumloon van tafel te halen. Maar het terughalen van 1,1 miljard via de Inkomensondersteuning AOW vind ik onacceptabel en niet te verkopen. Het was natuurlijk ook mooier geweest als we heel gericht de ondersteuning van de AOW'ers die dit nodig hadden, hadden kunnen laten meestijgen met de verhoging van het wettelijk minimumloon. Ik begreep dat dit niet kon vanwege uitvoeringsproblemen. Maar nu wil het kabinet de kosten die dit met zich meebrengt verhalen op de ouderen die het juist het hardste nodig hebben. We hebben het daar al eerder over gehad, maar ik vraag me toch af of dit echt nodig is, ook gezien de oversterfte en de opmerking van het kabinet dat er minder alleenstaande AOW'ers zijn dan verwacht. Dit levert een gigantische besparing op, van zo'n 150 miljoen per jaar in de komende jaren. Kan het kabinet niet toch nog een keer kijken waar we die overige 90 miljoen vandaan kunnen halen, zodat we de IOAW in stand kunnen houden?

Voorzitter. Een groot deel van de rijksuitgaven gaat via het Gemeentefonds. De gemeenten zijn verantwoordelijk voor belangrijke zaken als de uitvoering van de Participatiewet, de Wmo en de Jeugdwet. Vooral de uitvoering van de Jeugdwet geeft grote zorgen. Ik ben het zeer eens met de VNG dat de gemeenten bij hun verantwoordelijkheden ook passende middelen moeten krijgen. Het gaat hier echter niet alleen maar om geld; het gaat ook om hoe zaken gerealiseerd worden. Is het niet eens tijd dat bij het geld dat in het kader van de Jeugdwet gegeven wordt aan gemeenten ook duidelijke kaders en te bereiken doelstellingen worden gesteld en verantwoord? Natuurlijk kan de autonomie van de uitvoering bij de gemeenten blijven. Maar willen we de zorg voor onze meest kwetsbare kinderen op een doortastende manier verbeteren, dan lijkt landelijke regie echt nodig.

Voorzitter. Zelfs met de huidige krapte op de arbeidsmarkt blijkt dat het moeilijk is voor mensen boven 45 jaar om weer een nieuwe baan te vinden. De NOS kwam zondag nog met het bericht dat het ruim 50.000 ouderen van 45-plus niet lukt om een baan te vinden. Het wordt nu tijd om de ouderdiscriminatie op de arbeidsmarkt te stoppen. Ik weet dat de minister van Sociale Zaken een brief hierover heeft toegezegd, maar ik zou graag horen of er ook een budget beschikbaar is voor nieuw beleid op dit onderwerp, want dat heb ik niet kunnen ontdekken.

Tot slot. Ik heb al eerder aangegeven dat het qua ICT bij de overheid aan alle kanten rammelt. Dat doet het al jaren. Dat kun je bijvoorbeeld ook zien in het rapport Grip op ICT van de commissie-Elias uit 2014. Er is sindsdien weinig veranderd. Telkens blijkt weer dat de ICT de bottleneck is bij invoering en uitvoering van wetgeving. Ook de Algemene Rekenkamer maakt er dit keer een fors punt van. Dit vergt een departementoverstijgende aanpak. Anders blijft ons dit in de komende jaren voor de voeten lopen en blijven ook burgers hiervan hinder ervaren. Graag hoor ik van het kabinet wat het rijksbreed gaat doen en welke visie het kabinet hierop heeft. Tenslotte zit hier een gigantische wegglek van gelden.

Voorzitter. Afsluitend. Ik ben blij dat het uitgangspunt van het kabinet is dat iedereen volwaardig mee moet kunnen blijven doen, maar ik hoop oprecht dat het kabinet wat betreft onze ouderen van de tweede naar de vijfde versnelling gaat.

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Dan geef ik het woord aan mevrouw Van der Plas, BBB.

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):

Dank u wel. Voorzitter, burgers van Nederland en mensen op de tribune. Het regeerakkoord telde 50 pagina's, 50 pagina's D66-plannen. Oftewel: Fifty Shades of Kaag. Zo vat ik het regeerakkoord eerder al samen. Afgelopen weekend onderstreepten vele kiezers van de VVD, het CDA en de ChristenUnie mijn analyse nog maar eens, door massaal het waanzinnige stikstofbeleid af te keuren. Een stikstofbeleid met een heel hoog D66-gehalte.

Dit kabinet zit met de stikstofplannen eigenlijk op ramkoers richting een kabinetscrisis. Zo zie ik het tenminste. Misschien heb ik het mis. Ik zou eigenlijk graag van de minister-president willen weten hoe hij de toekomst van het kabinet ziet, wetende dat miljoenen kiezers, onder wie een zeer groot deel van de achterban van de coalitiepartijen, faliekant tegen de pannen in deze vorm zijn. Hoe stabiel is dit kabinet eigenlijk nog? Wat betekent dat voor de bestuurbaarheid van dit land? Kan de minister-president ons als Kamer en als land uitleggen hoe hij de kikkers in de kruiwagen gaat houden? Want ik bespeur, eerlijk gezegd, al enige tijd een dunne lijn tussen liefde en haat in de coalitie. Klopt die visie?

Voorzitter. Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst. Wat betreft omzien naar elkaar: de ouders, ex-partners en de kinderen uit het toeslagenschandaal zijn nog altijd niet of niet volledig gecompenseerd. Kinderen zijn nog steeds niet terug naar hun ouders. Slachtoffers van de aardbevingsschade in Groningen krijgen geen enkele zekerheid over hun schadevergoeding. Veel inwoners van Zuid-Nederland wachten nog steeds op schadevergoedingen naar aanleiding van de watersnoodramp. De volgende ramp voltrekt zich al. Het aantal huishoudens met betaalproblemen stijgt met de dag door dure benzine, hoge energiekosten en hoge voedselkosten. Volgens het Cultureel Planbureau hadden 500.000 huishoudens al moeite om rond te komen. In het donkerste scenario komen er nog

eens 500.000 bij. We hebben het dan over huishoudens. Dit aantal kun je gewoon nog eens vermenigvuldigen met drie. Dan praten we dus over 3 miljoen mensen die straks 's ochtends niet meer denken "wat eten we vandaag" maar "hebben we voldoende te eten vandaag". Of ze moeten kiezen tussen een warme douche en een brood. Het gaat ook grote gevolgen hebben voor de 85% van de Nederlanders die het allemaal nog wel kan betalen. Want als ergens iemand niks meer kan betalen, komt iemand anders geld tekort: de overheid, de winkelier, noem maar op. De nieuwe armoede gaat straks tot in de haarvaten van onze samenleving gevoeld worden.

Voorzitter. Dan het ov, het openbaar vervoer. Het ov dreigt verder te worden uitgehold. De mensen van het ov, die hier vandaag ook aanwezig zijn geweest, strijden voor het behoud van hun baan en voor de bereikbaarheid van iedereen in Nederland. Op het platteland en in de stad zullen er met de huidige plannen flink minder bussen, treinen en trams gaan rijden. De vervoerders en de vakbonden vragen om 500 miljoen euro als vangnet te reserveren voor het geval dat nodig is in 2023. Is het kabinet bereid dit bedrag te reserveren?

Bereikbaarheid en betaalbaarheid zijn ook aan de orde in Zeeland. De Westerscheldetunnel moet eindelijk eens tolvrij worden, zoals eerder al door de Kamer is besloten. Samen met mijn dierbare collega's Alkaya van de SP en Stoffer van de SGP dien ik een amendement met dekking in om dit per 2025 mogelijk te maken. Dat was namelijk de opdracht van de minister: dekking. Ik ga ervan uit dat dit amendement breed wordt gesteund en dat met name in Zeeuws-Vlaanderen de vlag binnenkort uit kan.

Voorzitter. Het gros van het geld dat het kabinet uitgaf aan de energiecompensatie, honderden miljoenen, ging naar de rijkste huishoudens. Zo vergroot het kabinet de ongelijkheid. De AOW wordt verhoogd, maar dit betaalt men zelf door de aanvulling te schrappen voor mensen met een onvolledig AOW en door het terugdraaien van de ouderenkorting. Ook hier zijn de laagste inkomens weer de dupe. Dit vraagt allemaal om gerichte acties, niet om strooien met geld, maar om armoede bestrijden daar waar het nodig is. Als een boer zo zou omgaan met kunstmest als het kabinet met geld, dan zou de boer binnen een jaar failliet gaan. Boeren geven tenminste de juiste voeding, precies op de juiste plek en aan de planten die het nodig hebben.

Voorzitter. Nu even concreet. Ook de overheid moet de tering naar de nering zetten en bezuinigen op haar eigen kosten. Wat is hier te halen? Minder externe bureaus inzetten. BBB wil versneld stoppen met alle toeslagen en een belastingvrij bedrag voor inkomsten invoeren, bijvoorbeeld tot €20.000. Het bedrag in het stikstoffonds kan fors omlaag; innoveren is immers negen keer goedkoper dan uitkopen volgens Wageningen Universiteit. Het bedrag dat uit het stikstoffonds vrijkomt, kan geïnvesteerd worden in jeugdzorg, onderwijs, koopkracht en de zorg, met speciale aandacht voor de ggz. Het bedrag in het klimaatfonds kan ook fors omlaag. Het geld dat we daaraan gaan besteden, kunnen we besteden aan klimaatadaptatie, dus dijken verhogen in plaats van "Maastricht aan Zee" gillen. En verder een directe accijns op kerosine invoeren, extra kosten gaan rekenen voor korte vluchten tot 400 kilometer en reizen met de trein aantrekkelijker maken.

Voorzitter. Ik sluit af. Misschien klinkt het allemaal een beetje simpel. Ik heb geen hoge opleiding, zoals velen bij de overheid, maar ik denk maar zo: het is beter om gezond verstand te hebben zonder opleiding, dan een opleiding te hebben zonder gezond verstand.

Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel, mevrouw Van der Plas. Dan geef ik het woord aan mevrouw Sylvana Simons van BIJ1.

Mevrouw Sylvana Simons (BIJ1):

Dank u. Onder het aanhoudend neoliberale bewind van de kabinetten-Rutte neemt de armoede in ons Koninkrijk elke dag schrikbarend toe. Door de hoge inflatie, de oorlog, de energiecrisis, lage lonen, flexibele contracten, het tekort aan betaalbare woningen, de gevolgen van covid, long covid, de onmenselijke situaties in opvangcentra zoals Ter Apel, allemaal tegelijkertijd. Maar er staat nog veel meer op het spel, want de klimaatcrisis die wij hier zo vaak bespreken, heeft ook desastreuze gevolgen voor bijvoorbeeld Bonaire, Aruba, Curaçao, Sint-Maarten, Statia of Saba. Intussen krimpt de kans dat we de schade kunnen beperken met de dag. Ook zitten we — al denkt het kabinet daar anders over — nog midden in een verwoestende pandemie, met alle gevolgen van dien.

Voorzitter. In mijn vrije tijd mag ik graag naar de muziek luisteren van Bob Marley. Ik zie hem als een profeet, een wijs man. Een zin uit zijn muziek komt steeds bij me binnen, vandaag hier, luisterend en kijkend naar het debat: "In the abundance of water a fool is thirsty". In tijden van overvloed komt alleen de onnozele tekort. Waar we miljarden op stel en sprong vrij kunnen maken om het Defensiebudget te verhogen, accepteren we tegelijkertijd dat steeds meer mensen in armoede terechtkomen. De bestaanszekerheid van miljoenen mensen staat meer dan ooit onder druk. Dat is dus een keuze, een politieke keuze.

Voorzitter. Dit is het moment om andere fundamentele keuzes te maken, maar ik moet helaas constateren dat dat weer niet gaat gebeuren. Want in plaats van bijvoorbeeld in te zetten op een menswaardig minimumloon, blijft het bij een aalmoes die al is opgeslokt door de inflatiegolf nog voordat de verhoging überhaupt in kan gaan. Meer dan ooit hebben we een fikse herverdeling van welvaart nodig, die de ongekende, onmenselijke kloof tussen arm en rijk dicht. Maar toch zien we nog altijd geen eerlijke belasting van multinationals zoals Shell. Zij lopen weer lachend weg, met dikke winsten over de ruggen van mensen die hun spaarrekening leegpompen om überhaupt naar hun werk te kunnen reizen. En wij praten dan, en nemen zelfs moties aan, over het verlagen van accijnzen, waarmee we eigenlijk onszelf voor de gek houden.

Dus nee, voorzitter, de keuzes die het kabinet nu maakt, zijn niet in het voordeel van de mensen die al deze landelijke crises elke dag voelen. Ze zijn in het voordeel van bijvoorbeeld de wapenindustrie, want dit kabinet keek naar de duizenden vluchtelingen in ons land die geen bed, bad of brood krijgen, en bedacht een oplossing: meer imperialisme, meer miljarden naar Defensie. Dit kabinet overwoog het feit dat steeds meer Nederlandse staatsburgers aan

beide zijden van de oceaan aan het eind van de maand niet kunnen rondkomen en bedacht: laten we de onbetaalbare huurprijzen verder verhogen! Dit kabinet keek naar de torenhoge studieschulden van jongeren die nu al de rekening krijgen voor onder andere de klimaat- en de wooncrisis, en bedacht niet het kwietschelden van de schulden, maar het invoeren van een rente, zodat jongeren met nog meer financiële achterstand aan hun leven kunnen beginnen.

De problemen die in het neoliberale kapitalisme zijn gezaaid, worden nu geoogst en wij proberen er hard van weg te rennen, maar dat gaat gewoon niet langer. De Britse hoogleraar Tim Jackson schrijft in zijn nieuwste boek over het leven na kapitalisme. Het idee dat groei nodig is omdat er geen alternatief is, zegt hij, kan ongedaan worden gemaakt. Daar is wel moed voor nodig. Wat mij betreft, voorzitter, zou het kabinet moed kunnen tonen door met elke begroting daarop in te zetten, op degrowth, op ontgroeien. Dat betekent zoveel als het begrenzen van die utopische, oneindige economische groei. Want die groei, dat is de groei die onze aarde verwoest, ons klimaat, alle dieren om ons heen en eigenlijk ook onszelf.

Voorzitter. Wij hebben aan het begin van de pandemie gezien dat het ook anders kan, dat we collectieve welvaart en gezondheid in de breedste zin kunnen prioriteren, dat onderlinge solidariteit bestaat en dat die onze samenleving versterkt, dat het verminderen van woon-werkverkeer kan zorgen voor een schoner klimaat, dat de mogelijkheid tot thuiswerken onze werkvloeren inclusiever maakt, dat investeren in het onderwijs ook betekent dat we gezonde leeromstandigheden creëren, dus ook gezonde gebouwen, dat zowel docenten als studenten een levensader van onze samenleving zijn en dat we als samenleving het meest afhankelijk zijn van onze zorgmedewerkers, onze postbezorgers en onze supermarktmedewerkers, die bij lange na niet het eerlijke loon krijgen dat zij verdienen. Ik blijf hopen. Ik blijf met elke begroting hopen dat we een visie van dit kabinet gaan zien. Een visie waarin alle mensen die onze samenleving draaiende en een betekenisvol houden, boven de winst worden geplaatst van de bedrijven waar ze werken en die zij tot winst leiden. Een visie waarin werk meer is dan een overlevingsstrategie die oneerlijk loont. Een visie waarin we duurzaamheid en solidariteit niet los van elkaar zien.

Ik wil ook nog veel zeggen over de AOW en de compensatie voor energiekosten, maar de tijd dringt, dus ik spreek een laatste hoop uit. Ik hoop op een visie waarin de politiek niet langer kiest voor armoede of de rekening vooruitschuift naar onze jongeren. Een visie waarin solidariteit, zorg en gelijkwaardigheid centraal staan. Kortom, een visie waaruit blijkt dat premier Rutte, tegen alle verwachtingen in, echt in staat is tot leiderschap nu het er werkelijk op aankomt.

Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel, mevrouw Simons. Dan geef ik het woord aan de heer Van Haga, Groep van Haga.

De heer **Van Haga** (Groep Van Haga):

Voorzitter. De Nederlander komt niet meer rond en het kabinet stort 60 miljard euro in een stikstof- en klimaatfonds, de bruidsschat van het politieke verstandshuwelijk tussen Rutte en Kaag.

Een wereldwijde voedselcrisis dreigt en het kabinet pleegt euthanasie op onze boeren op basis van een door bureaucraten verzonnen stikstofprobleem. Kan de premier uitleggen waarom de voordelen van het verjagen van onze boeren opwegen tegen de nadelen?

De energierekening is onbetaalbaar en het kabinet weigert het Groninger gasveld open te houden, terwijl iedere ingenieur weet dat een reserve van 450 miljard kubieke meter op een veilige manier geproduceerd kan worden. Kan de premier uitleggen waarom hij die 1.000 miljard euro in de grond laat zitten?

Er is een tekort van 1 miljoen huizen, omdat er 100.000 migranten per jaar bijkomen en er geen huizen gebouwd worden door allerlei overheidsmaatregelen, zoals stikstof, pfas, CO₂, verplichte warmtepompen en het onzinnige streven om huizen van het gas af te halen. Kan de premier uitleggen hoe hij vraag en aanbod op de woningmarkt weer in balans gaat brengen?

Voorzitter. Volgens het CPB zorgt de hoge inflatie ervoor dat het leven voor 1,2 miljoen Nederlanders onbetaalbaar is geworden. Het kabinet houdt de vinger aan de pols, maar de urgentie ontbreekt volledig. Het kabinet is het strijkorkest op de Titanic en de gewone Nederlander verzuipt. Daarom wil BVNL krachtig koopkrachtherstel. Werken moet weer lonen. Hoe gaat minister Kaag de armoedeval bestrijden? Hoe gaan we de 1,2 miljoen mensen die nu niet werken, toch aan het werk krijgen? Wat vindt de minister van een verhoging van de arbeidskorting voor werkenden, zoals ook de SER adviseert?

Voorzitter. BVNL wil ook dat de btw op energie wordt verlaagd naar 5%. Een dekking is te vinden in de eerdergenoemde bruidsschat van 60 miljard. Graag een reactie.

Voorzitter, tot slot. Nederland stevent af op een recessie en ondernemend Nederland komt in een orkaan terecht. Ondernemers kunnen "ver-Rutten" en het bedrijfsleven wordt "be-Kaagd". BVNL vraagt het kabinet om met de werkgevers, vakbonden en pensioenfondsen tot een koopkrachtakkoord te komen met als basis hogere lonen, lagere werkgeverslasten op arbeid, lagere lasten voor werkenden en koopkrachtverbetering voor gepensioneerden. Graag hoor ik van de minister of zij bereid is dit kostenneutraal in te voeren voor de werkgevers. Uitzonderlijke tijden vragen om uitzonderlijke ingrepen. Het is tijd voor een nieuw historisch akkoord, een akkoord in het Belang van Nederland.

Dank u wel, voorzitter.

De voorzitter:

Dank u wel, meneer Van Haga. Dan geef ik tot slot het woord aan de heer Omtzigt.

De heer **Omtzigt** (Lid Omtzigt):

Dank u wel, voorzitter. Met een zware recessie en een nieuwe monetaire crisis in aantocht zullen wij over een paar jaar met verbazing en verbijstering terugkijken op dit jaar. Rutte gooide een fatsoenlijke begrotingspolitiek, die hij tien jaar lang gevoerd had, overboord. Tientallen miljarden extra geld werden uitgegeven aan onderwijs, leger, CO₂-fondsen en stikstoffondsen. Maar we hebben onvoldoende gelet op hoe ze besteed worden. De koopkracht gaat ontzettend hard achteruit. We zitten in de grootste bestaanszekerheids crisis sinds 1945. Ga naar een voedselbank. Ga naar een volkswijk. Ga naar je basisschool. Vraag om je heen. Je ziet het. Dit is dezelfde Kamer die 100.000 gezinnen die problemen met de Belastingdienst hadden, gemist heeft. Sorry, ik bedoel 50.000 gezinnen. Nu dreigen wij 1,2 miljoen mensen te missen, 1,2 miljoen huishoudens, die als ze alles opzeggen wat flexibel is, niet meer naar de bioscoop gaan, niet meer uit eten gaan, niet meer naar een terrasje gaan, niet meer op vakantie gaan, niet meer een dagje uit kunnen, nog steeds elke maand tekortkomen om hun eten en hun energierekening te betalen. Wie krijgt het geld? We hebben namelijk 800 miljoen uitgetrokken voor die gezinnen. De drie eigenaars van de kolencentrales krijgen dit jaar 1,6 miljard, zoals ik eerder al zei. Zij krijgen met z'n drieën twee keer zoveel als de miljoen armste huishoudens van Nederland. Hoe zijn we hier gekomen?

Voorzitter. Ik heb een paar vragen aan het kabinet. Ten eerste wil ik graag weten waarom we dat geld aan de eigenaars van kolencentrales geven. Kon dat niet 1 miljard of 1,5 miljard minder, zodat het geld op een zinnige manier uitgegeven wordt? Je kunt fondsen van tientallen miljarden neerzetten, maar als je het op deze manier gaat uitgeven: doe het nooit. Twee: ik wil een urgent plan voor de opkopers en speculanten, zodat zij niet de rechten op CO₂ en stikstof gaan opkopen en wij straks voor de hoofdprijs de doelen van het kabinet gaan uitkopen. Hoe langer u wacht, hoe meer u gaat betalen. Ik wil kijken of die €800-regeling uitgebreid kan worden. Moet dat via de zorgtoeslag? Ik vind het prima. Misschien is het goed om een tweede groep te creëren die €400 krijgt, dus de mensen die tussen de 120% en 150% van het sociaal minimum zitten, en dat te financieren door het minder betalen van de eigenaars van kolencentrales.

Tot slot, voorzitter. In oktober diende ik een motie in. Wat is het sociaal minimum? Dat is geen abstracte vraag, want we leggen het niet vast. Wat is het minimum dat mensen nodig hebben om rond te komen? Daar zou onderzoek naar gedaan worden. Dat onderzoek is nog niet eens begonnen. En omdat de regering dat niet weet, hebben we beleid waardoor kinderen zonder ontbijt naar school gaan.

Dank u wel, voorzitter.

De voorzitter:

Dank u wel, meneer Omtzigt. Hiermee zijn we aan het einde gekomen van de eerste termijn van de kant van de Kamer.

De beraadslaging wordt geschorst.

De voorzitter:

Ik schors de vergadering tot 16.30 uur. Dan starten we eerst met het tweeminutendebat Raad Buitenlandse Zaken. Daarna gaan we verder met dit debat. Dat zal rond 17.05 uur à 17.10 uur zijn. Daarmee heeft het kabinet drie kwartier om zich voor te bereiden.

De vergadering wordt van 16.19 uur tot 16.31 uur geschorst.